

SZEPES ERIKA

Magyar Antaiosz

Gondolatok Konczek József *Vogul szigorlat* című kötete kapcsán

Kapcsolódások

A görög mítosz Antaiosza, a természet elemeinek, Poszeidón tengeristennek és Gaia földistennőnek a gyermeke, rettegett, legyőzhetetlen hős volt.: minden közelébe kerülőt elpusztított. Egyetlen méltó ellenfele volt csak, a nagyerejű Héraklész, aki a birtokában lévő testi erőn felül egy mélységes titoknak is tudója volt: tudta, hogy Antaiosz csak addig legyőzhetetlen, ameddig talpa a földdel érintkezik. Ezért küzdelmük közben igyekezett elszakítani Antaioszt a megtartó szülőanyától, Gaiától, és amikor sikerült felemelnie, Antaiosz erejét veszítve összeroskadt.

Hogy mi köze Konczek Józsefnek, az ősi magyar múltat megidéző *Vogul szigorlat* költőjének a görög mitikus hőshöz? Természetesen az azonosítás egy olyan metafora, amelynek lényegét, létjogosultságát a kötetegész elemzésével lehet feltárni.

A kötet nyitóverse, a *Hazáim* már megadja az első fogódzót a mitikus metaforához: *Hazáim* címen felsorolja mindazokat a helységeket, ahol hosszabb időt töltött, és ahol élete meghatározó élményeit átélte. Magyarnándoron kezd, ahol született, és Szombathellyel zárja, de mi már ennél tovább látunk a kötet végigolvasásának idején: a *Hazáim* verset – hosszas megmunkálás után – 2008-ban véglegesítette, és tudhatjuk-tudjuk, hogy most már ismét, évek óta, Magyarnándoron él. Az őt kibocsátó föld visszavárta, itt volt képes újjá szervezni több okból teljesen szétzilálódott életét. Konczek akkor képes élni, ha Magyarnándor földjét tapodja lába, ha levegőjét szívja. De az idáig vezető úton, mint a mesebeli fiúnak (a mesének természetesen létezik mitikus gyökere) több próbatételt kellett kiállnia.

A legnehezebb és legfájdalmasabb próbatétel a szembesülés s korábban példaképként tisztelt nagyokkal. Legelsősorban a már az iskolában idolként elébe állított Petőfivel, akinek nem világnézetével, indulataival, céljaival vitázik hanem *a megszólalás módjában*, az emberi tartás *másmélységében*. „*Én nem vagyok lángoszlop. Fáj a hátam*” – kezdi, de a versmenetben kiderül, hogy ugyanazok a kínok szorítják, ugyanúgy a népért kíván tenni, mert „saját fájdalma és öröme” – a nép öröme és fájdalma is. A vallomás:

Magyar vagyok. Velem szólj –
 hogy békét az anyaölből, hogy *in utero pacem...*

– szól a krisztianizált ország szakrális nyelvén. De visszaérkezik Szent István és Mária országából a „regösökhöz, a szép szavúakhoz, a költő néphez”, és az ómagyar nyelvhez. (6. oldal, a továbbiakban az arab számok mindig az oldalszámokat jelzik). Mert onnan indult, hogy vándorlása során megismerkedjék a latinitással és más európai civilizációk nyelvével, kultúrájával (oroszos volt, jól tud franciául is).

A lángoszlop-szerep elvetése nem Konczeknél fordul elő először. Az a Weöres Sándor küzd ellene hevesen, aki a *XX. századi freskó*-ban fordul népéhez, ugyanolyan erős indulattal, mint Petőfi *A XIX. század költőihez* (talán még a két kiemelt századmegnevezés sem véletlen). De indulatának iránya más: megveti a hamis jelszavakat ordító, önmagukat felgyújtó, azzal utat mutató lángoszlopokat. Miközben „Felhőkakukkvár (...) Lakói (..) nem értik, mi történik velük, nem látnak az éjszakában, jajgatva vergődnek a szeméten, (...) van, aki lát közöttük, / és szurokban kuporog és meggyújtja magát, hogy azzal is lássanak: / kétségbeesett világosság, eleven fáklya! // Páran rámutatnak: 'Ni, a bolond, / szurokba mártotta magát és elhamvad, // ahelyett, hogy menteni segítene! / Mások kiáltják: 'Az ő fényénél látunk!' / és még gyorsabban húzzák-vonják a törött lomokat. // Mit látnának? Mit mutatna nekik az eleven fáklya? / a törmeléket és a trágyát...” A fáklya minden kérdést elhárít:

Ha kérdik őt, felel:

'Ne fontoskodj!' Ajkát biggyesztve szól: 'Ne fontoskodj!'

Harmadszor is azt mondja: 'Ne fontoskodj!' s elhallgat.

Az eleve fáklya körbe szalad és ordít:

'Hallottátok-e: ne fontoskodjatok!

E két szó a nektek röpített ige, e két szó a Nagy Könyv,

e két szó, mely a világ rángását feloldaná!'

Weöres lángoszlopa önfeláldozó – fölöslegesen az. Nem kiált jelszavakat, éppenhogy ellenük emel szót. A kor, amelyet Weöres éppen ekkor ért meg, harsogott a hamis, uszító és az egész világot elpusztító jelszavaktól. A nép vezérletére hivatott „legfőbb szó” tudása bombasztta,

fontoskodássá vált. Nem Petőfi vált korszerűtlenné, hamissá – a szerep változott. Petőfi, a lángoszlop – Weöres zseniális látomása rá is vonatkozott – fiatalon égette el önmagát. Konczek megérte felnőtt és idősödő korát: fájó tagjaiban hurcolja egy nép fájdalmát. Tenni akar érte, halk szóval, békében. (Hozzátartozik az igazsághoz, hogy ifjú korában Konczek, hevesebb vérmérséklettel még idézni tudja Petőfi buzdító szavait: „A néppel tűzön- vízen át!” – mondja *A ludditák* című Burns-parafrázisban, 153.)

Másik költőelődje, akitől bár sokat tanult, de magatartásban, költői attitűdben azért áll távol Konczektől, mert a lángoszlop-szerepet folytatja, sőt költő-istenképzetté magasítja: Nagy László. Két verset is szentel neki ebben a kötetben. Az első már címében is pöröl: *Menjünk át a hídon* – mondja az alcímbe feltüntetett szerelmeseknek, szemben a Nagy László-i „*Ki viszi át...?*” pátosszal. „Az idő szelidül, hidak épültek, átívelnek egymáshoz két partról a hidak” – mondja Konczek. Folytatja: „... együtt mentek át a túlsó partra, gyalog. // Lesznek majd, akik a vízen járó Krisztusról mondanak nektek példát. (...) *De ti csak nyugodt kijelentő módban éljetez, menjetek a hídon.*” (kiem. Sz.E., 71) A másik már nem csupán utalás, intertextus, hanem kemény ítélet: *Nagy László szobra*.

Gúnyos-súlyos szavak: „Az, aki áténekelte magát az emlékező valóságba, / aki átteremti, átszerkeszti magát, mint a csodát”, és: „maga mint óriás / áll minden tengeri kikötő bejáratába, / lenn a szabad hajókon a maga jelét látja.” Az egyszerűen kimondott ítélet: „Kívánta a pózt.” Szarkasztikusan: „Olyan korban élt, hogy a szüzek imádkoztak / mámorokba merülő fogaiért.” (168)

Nem a lázadó indulatok, jobbító szándékok hiányoznak Konczekből, csak a fölöslegesnek érzett pátosz. József Attila-versekhez készített intertextusai is vallanak arról, hogy szíve-lelke egy a forradalmár költőével, és tisztelettel, követő szándékkal fordul a mindig fegyelmezetten fogalmazó nagy előd felé. Egy ízben idézi is a „Légy fegyelmezett!” verskezdetet. A *Majd az éjszaka* vers József Attila nagy éjszaka-verseit idézi, a *Téli éjszaka*-t, melyet mottóval is jelez, és a *Külvárosi éj*-t, de a szövegtestben az *Eszmélet*-ből, az *Ódá*-ból is vannak intertextusok. Konczek igazán érti, hogy „itt a szenvedés belül” és „kívül a magyarázat”, s fájdalmában magyar emberhez méltóan nem „rinyál”, hanem „a semmi ágán” vacog. Ez a 2005-ös centenáriumra írott mű pontosan reflektál a vers születésének korára, körülményeire, a bankvilágra, és az *Eszmélet*-et parafrazálva megszületnek ezek a sorok: „Hej, öntudatból veretett fegyvernek/ olvadt arannyá visszaszületése!” (157-158)

Nem idegen hát tőle a Petőfi-fájlalta népi alávetettség, a József Attila-megénekelte éhség; mindkét motívumnak hangot adnak versei. A korai, a gyermek- és ifjúkori élmények személyesebb indulattal mutatják a hiányvilágot: „kenyér is volt, cirkusz is volt” – mondja a

kenyérért sorban álló falusiak közt kitört verekedésre (59); regőlő szövegben köszönti a szegények képviselőit a *Megérkeznek a koldusok*-ban, mély empátiával a koldusok nyomora és tetves gyermekeik iránt. A regölés műfaja mélyebb régiókat hoz felszínre: a múltba vetítéssel alkalom adódik nagyanyja felemlegetésére is (31). Hajdan ifjúi forradalmár lelkesedésében, ha jelszavakat nem is kiabált, de képalkotásában jellegzetesen forradalmi motívumokat választ, még természeti jelenségeknél is: „A szélbe foszlott felhők, / mint janicsársapatok rongyai” (60)

A szenvedéssel, erőszakkal szembeni tiltakozása a későbbi versekben is hangsúlyos. A *Varjakká tévő* (182-189) a délen zajló háborúk miatti megrendüléssel szól, a vészhelyzet szimbólumává téve a riasztó, fekete, baljósan károgó madarakat.

...

s mint szárnyakból összeállt morajló malomkerék, mely mindent elnyel,
örli a levegőt ez a madárcsapat, a varjaké.

Rajzolva a széjjel hulló levegőre szétporló arcot és akaratot...

De amit az ember elpusztít, annak rendbetevésére is – meglepetésszerűen – a madarak hivatottak, mert képesek felülkerekedni, a szó fizikai értelmében, a földön alattuk feltornyosuló romokon: „a vasrúddal eltört kezek, lábak, a csont, a bezúzott arc / és a fölnyársalt test égre fagyott kínjait, az üvöltözést, / enyhén füstölgő / romok közt, ahol a varjak, mint sárba ledobott sötét gyapjúkendő (...) igen, a világi tavasz borongó alakulatai” (181-182).

E népi haláltáncra emlékeztető versben a szimbólummá tett madarak felsorolása (könyvek madarai – Corvinák, fájdalmas levelek madarai – Szilágyi Erzsébet madara és a nyomában a posta logójává tett holló, a Mátyás-címer hollója) után az azonosítás alapját is megadja: „feketék, mint a katona, aki új maszkban, a félelem lábain előállt, / a friss háborúban a rémületre, / minden kiszzenvedhető változatba elkóborló varjúnépnek példák.” A zárlatban kimondva: „Haj, varjak és hollók, fekete ármádiák / e mohos indulatoktól hadi érzékű térségeken”.

A kötet legfőbb jellegzetessége – amit a cím is jelez – a mai és az ősi együttes megélése. Amiként már a koldusok érkezését is regöléssel adja hírül, úgy tekint mitikusá tett önmagára, ha háborús emlékek közt találja magát, úgy lényegül át mitikus csodaszarvassá, s úgy látja a tankot vaslánc talpú házacsának:

futhatok én, futhatok,

csodafiú-szarvas,
 abból sarjadott
 Konc királynak drágája,
aknák között széles réten
 futhatok, futhatok

...

aki abból foganik,
 haj, regő, rejtem,
vasházacska nem bánthatja,
 farkas ötet nem eszi,
vasláncalpú házacska
 ötet nem zaklathatja

(kiem. Sz.E.,27-28)

Ósi költéssel és mítoszokkal, korábbi és kortárs elődökkel való együttes kapcsolat adja a magyarázatot a különös *Vogul szigorlat* címre, amelyben a *Vogul* a mitikus ősi, a *szigorlat* a mai Konczek vizsgatétele az életből.

A Vogul szigorlat kettős világa

A vogulok (ma már igen kicsiny lélekszámú, legfeljebb 5000 lakost számláló, saját megnevezésükkel: manysi) nép nyelvének egyetemi tanítása kizárólag az olyan ritka diák esetében hoz nyereséget, mint amilyen Konczek, aki a nyelv mögött egy – rokonnak sejtett – nép ősi kultúráját is megismerni kívánta. Ezért – a gyakorlati haszon hiánya miatt – helyezheti a szigorlatot felhőmagasba: a földtől eltávolodva, a mai valóságra felülről nézve, benne – felülről – az ősi rétegeket is felismerve kap különös, kettős nézőpontot. Elegendő-e egy ilyen szigorlat ahhoz, hogy megismerje filogenezisét, múltját, saját helyét ebben a világban; „vogul szigorlatban magamat én kitanultam? / Magamat a jóra?” (13)

E felülnézetben társává lesz a repüléssel maga bűvölte napocska, akivel együtt teremt társává váló életeket. A regöléssel létrehívott „bajnok gátfutó szarvasünő [a csodafiúszarvas párja].../ űzött lány, Erika” mellé társulnak a kopaszra nyírt fejű katonagyerekek, akik Erika nevét énekelve [a náci induló] mentek a halálba; felülről látja a mezőn dolgozó asszonyokat; a vogul világot megismerve keresheti a vogul istent, a Világügyelőt, aki „megmondhatja, mi hogyan lehetett, / mi hogyan lehetne, / mi hogyan lenne jó, / hogyan legyünk” (15) az ősi isten etikáját megvalósítani a mi világunkban.

Koncsek számára – szemlátomást – a természet élete, a mezőgazdasági munkák termékeny végzése a legfontosabb Ennek érdekében űzi a szavak mágiáját archaizáló műveiben a vogul szövegemlékekre, J.G. Frazer híres művére és Róheim Géza gyűjtéseire támaszkodva. A természet termőre fordításához az analógiás mágia minden praktikáját űzi: az erotikus költészet szimbólumaival bűvöli elő a világ minden létezőjének szerelmét (21), az *apotropaikus* (bajelhárító) mágia tiltó tabuival távolítja el az ellenséget („Farkas nem eszi, / farkas nem eszi.”) Mindezeknek az ősi szövegeknek a megalkotásához tudós módjára él a mágikus szövegek repertoárjával: az *ismétléses alakzatokkal* (refrének, szóismétlések²¹⁻²³), *alliterációkkal* („ kezébe kis kapát / kicsi lovat, szekeret, / kicsi anyát , / védekezést,/ kicsiláb futást , 23), *imperatívuszokkal*, értelmetlennek tűnő, de a szómágiában ismerős, a *figura etymologica*-ból eredeztethető *szóhalmazokkal* – *szóbokroztatásokkal* („ *Ragya se ragyogj, / dal dalmahodj, / halma halmahodj*”, 22). A bő termés érdekében, a rontások elűzéséért „Május mezei / erőmmel védekezem / köröttem vicsorgó rémeim ellen” , 23).

A *Vogul szigorlatregölős-mágikus* hangjával megteremti költészetének egyik fő vonulatát, a *mitikusat*. A mítosz, Konczek széleskörű ismeretei révén, felöleli a görög mítoszt (*Gaia mondja* – az istennő, akit én a jelképes Konczek jelképes anyjának mondom, 24), a sumer-akkád szerelmi költészet mitikus hangját (*Reszkető arca türelmes tűzben*, 100-101, *Föld voltam még* 102, *Szulammit szá(ja)mba vétele*, 92).

Mitikus *Az én vadalmafám* is (162): az égtől a föld alatti gyökerekig terjedő világfa ez, mennyei- evilági – khthonikus egyszerre, körülötte rajzanak a három mitikus égtáj élőlényei, és emléke is elég ahhoz, hogy a költő dühét lecsillapítsa („Már nincsen itt a fa, / akit én nem felejtettem el,/ s most fáradtságom azokon a gyökereken át / belecsorog, beleolvad a földbe.” 162)

Aki ilyen mélyen él benne a mítoszban, az megküzd a mítosz létéért – és aki ilyen mélyen éli meg a valóságot, az megküzd a mítosz ellen. Ennek a kettős küzdelemnek a bravúros megvalósítása a *Hegyi értekezés* (171-181), amelynek mottója e dialogikus játék lehetőségének okos magyarázatát adja. Juhász Ferentől idézi Konczek: „Az ember nélküli természetben nincs szörny. (...) A szörnyet ábrázoló ember a szorongást, a sivárságot, a retteget, a bűnt, a gonoszságot, az elbutulást, embert nyomorító depressziós hálót (...) csak behelyettesítő látvány-képekkel, emlékezet-fossziliákkal tudja kimondani.” A szakszerű tudományos magyarázatot a hegy gyomra felől jövő azonosíthatatlan, behatárolhatatlan köd-füst-pára-robaj jelenségekre nem tudják elfogadni. Értelmük és félelmük váltakozva válik úrrá rajtuk, s minthogy a sárkány a megfoghatatlan- tárgyiasíthatatlan félelmek mágikus-mitikus megtestesítése, a konklúzió bizvást lehet ez: „Soha nincs legyőzve a sárkány.” (177) Ezzel

rögvest szemesül egy másik mítosz a Sárkányölő Szent Györgyről: ha megölte, akkor mi van odafönt?

A játéknak látszó, de jó pszichológiai és mítoszelméleti alapokon összeállított felelgetőst fiktív sárkányének-töredékek egészítik ki, ismét a mágikus szövegek teljes kelléktárának felvonultatásával – de ez már a játékos Konczek villanása.

Antaiosz olykor kényszerűen elszakad Gaiától

A magyarnándori kisfiú a vidékről különféle városokba, végül Budapestre kerül. Ezt az életpályát az általam *kulcsversnek* tartott *Gyalogút* című vers íveli át, amely minden városi élményét a vidékről szemlélve ítéli meg. A *kulcsvers kulcsmondata*: „egyetlen faluhatár az egész civilizáció”. Ha a civilizáció határolja a falut, körbeveszi, akkor ennek az *életegésznek a közepe a falu*. A vers így folytatódik:

S még jó, ha kalapáccsal törhetek diót,
miközben egyszerre élek meg öt-hat világot.

Mik a megélt világok? „Vagyok tölgyfa [természet], holdtörténet [mítosz], habos tej [életadó élelem], gépszalag [városi gyár] és virágminta [népművészet].” Ennek a heterogén létezésnek jósol – számára kedvezőnek tartott – jövődőt Konczek: „valahol egyszer nem lesz más, / mint elszállt hónapok után is gyalogút, / és déli harangszó is lesz és kozmikus piros cseréptető.” Az egyértelműen derűs falusi képben csak a „kozmosz” az idegen test: a saját látomásán elandalodott Konczek – némi öngúnnal – ezzel a modern szóval rántja vissza magát a valóságba.

A *Tavaszi emlék* (8) egy bámulatosan tisztán felidézett emlékképközéppontjában a vidéki fiú által istenként csodált Makrai bácsival, akit a két karjára tetovált angyalok emelnek az égbe, naptól bearanyozottan. Makrai bácsin kívül az a pék emelkedik az imák magasába, „aki jó kenyeret gyárt”, a jó kenyér pedig megérdemli a szerelmes odaadást (17). A *Vasházacska* regölőben elmesélt történetekből kitetszik a meghatározó falusi szemlélet, a vidéki képlátás: a harci eszközöket addig még nem látott gyermek számára a harckocsi „vasházacska”, amiben „buksi fiúk ültek”, a vasból való elefántnak ormánya is van, mert a gyermek még tankot sem látott. A szembesülés velük karácsonykor történik: „Fénylő karácsonyfa /nekem világítja, / nekem felragyogja / a meghalást, / hogy én ne legyek, / ringanak fentről / iszonyú kisbabák.”

[A versnek, ha jó, anélkül kell megidéznie a kort, amikor keletkezett, hogy megadná időpontját, és a szerzőről úgy kell személyes képet adnia, hogy a szerző nem mutatja be önmagát – szoktam tanítani.] Ezt a verset napra pontosan lehet datálni – 1944 karácsony –, a szerzőről világosan tudható, hogy falusi kisfiú, aki háborút még nem látott. A költő, a tiszta források költője, csodafiú-szarvasként futna ki ebből a világból, s a regösének azért fakad fel belőle, mert átérzi: önmagát csak úgy mentheti meg, ha eggyé válik közösségével, annak öregeivel, Makrai bácsival, saját apjával (24 – 26).

Konczek, az idegen világokból menekülvén, mindig csodaszarvas-fiúvá válik, így érzi menthetőnek a *Cantata profana* és a *Szarvassá vált fiú* (Juhász Ferenc 'époszának' hőse) örökségét. A város és a falu ellentétes elemei egy másik műben is szembesülnek: a *Nagyapám őrzi az erdőt* címűben (34-35), amely a népdal gyönyörű motívumával kezdve („Zöld erdőben...”) eljut a régi, tiszta világot őrző nagyapáig. „Az én nagyapám engem őriz, / csodafiú-szarvast, / erdőn átfutó, / mezőn átfutó csodafiú-szarvast”. Eljut az apotropaikus ráolvasásig: „Farkas nem eszi, / farkas nem eszi, / regő rejtem.” És ami elől ismét menteni kell: láncos talpú, bokrokat-embereket robbantó vasházikó.

A háború és a gyermekkor múltán elkerül különféle városokba, ahol már az építkezéstől is elborzad: a sorozatban készült kockaházakat, a tető nélküli épületeket „nyomoréknak megszült házaknak látja”, és fejnélküliségük a Contergan-bébikre emlékezteti. És rögtön tovább gondolja: a beavatkozás a természetbe csak torzulásokat eredményezhet: „Fogamzásvédők nemzette fejetlen tenyészet, kockák – ’’ (*Levél a városból*, 46) Anticivilizatorikus hajlama mindenre kiterjed, és még egyszer kitör a fogamzásgátlók ellen. (124)

A városi emlékképek közül csak azok pozitívak, amelyek a hatvanas évek romantikájában, közös munkában fogantak (*Sócsillag*, 57). Mindazt, ami jó, egész életében a városon kívül találja meg ; beszédes egy „intése”, jóra nevelő szózata:

A sarkodon guggolva üldögélj,
a várossal szemközt, a forgalom
ezüstje zengjen messze, mint a dél.,
s ahol a csendes délután
a lombokkal borong.

(kiem. Sz.E.,121)

Tisztaságot, ősiséget védő haragja - a nagyapjától örökölt „csendőrző”, „farkasúzó” indulat – teljes erővel tör ki belőle *A falurombolások idején* (115), amely versben a térkép szimbolizálja az imádott tájat, a „vonító idő” a gyermekkort, a múltat, és egy ököl a falupusztító gonoszt (mögötte látjuk Ady pars pro toto-val jellemzett gyűlöltjeit: „Hé, nagyurak, sok rossz, fehér ököl...”) : „Ököl van a térképen. / Előtte skálázik , vonít a megszegyenített idő, / az ártatlan állat, a lehelettel melengetett isten...” És a költő, megfélekedzván Petőfit háritó önmagáról, most fennhangon kiabál: „ Én ne hadonásszak? / Bokrokhoz, utcazugokhoz futnék. / El akarja törölni az emlékem egy ököl a térképen.” (Kiabál ő, csak kellőképpen fel kell dühíteni.)

Vallomása, amelyben egyetlen érzelmes vagy érzelemre ható szó nincsen, csak pusztá tényközlés, megrendítőbb, mint akárhány patetikus szólam: „Nincs itt semmi, se bokor, se fű, se utcazug, se ajtó, / csak úgy, ha jövőm magasságáig és múltam mélységéig velem, / csak úgy, ha a zajból felemelhetem a fejem, / csak úgy, ha az, akivel álmainkat alszom, /még álmaimban is úgy vigyáz rám, / hogy ne betonbunker boltozza be a hús alatt az arcom, / s éli velem igazi hazám.” (118)

A haza Konczek számára az anyaföldön túl egyenlő a magyar történelemmel is. Nemcsak az ősivel, a mitikussal, de a mai kor felé közeledővel is. Történelmi ciklusa, a *MagyA(me)rika* bőséges tényadatot szolgáltat arról, milyen nagy és jelentős része volt az Amerikába kitántorgott elődeinknek Amerika építésében, katonaságának megszervezésében („minket, magyarokat, a harcok forrasztottak egybe”), bár inkább a szerszámokat, mint a fegyvereket kedveltük (191).

Jelenti az otthont a félelemben, úzótt állapotban, elmagányosodásban, szinte a panteizmusig kitárulkozó felolvadással:

Te arany nap az éjszakában,
őrizd s ragyogd át a hegyet,
s létünk előtti fény varázsa
a mozdulásra kész kezet.

(95)

Jelenti a természet azt az örök körforgást, ami nemcsak a növényekben megy végbe, hanem a folyamatos generációváltással az emberiségben is. A nemzedékek egymást váltása Konczek szemléletében különös egybeolvadás is: a rokon vonások ismétlődése teszi egyenlővé nagyanyót unokájával, az egyik legszebb, korai versében, az *Alsótó utcá*-ban:

az anyókák csodálkoznak, amikor az ő kislánykorukat
mondják el nekik az unokák,
akik akkor még nem éltek, de azért mindig beszélnek,
mert hozzájuk is sokat beszélnek.

*Lám, így folytatja egymásban mind a saját sorsát,
így létezik egymás fölött egy többszörös szintű Magyarország -*

írja meg Konczek az időhármasság térré épülését is. És nem ő volna, ha egy negyedik szint
épülését ne kiáltaná ki jókedvében:

Jó lenne, ha minden ablakán kilógna három-négy gyerek.

(kiem. Sz.E., 43)

A legkülönösebb, legmelegebb kapcsolatba akkor kerül a természettel, ha benne szüleit leli
fel, az imént látott tér-idő hármasság átélésével. A költő áll a földön, és tudja, hogy szüleivel
érintkezik általa: „ez itt az édesapám, ez it az édesanyám, / és én belőlük való vagyok, / én itt
ez a föld, én itt ez a víz, / én itt a levegő vagyok.” (110)

A nagy vers – *Gondoltam – helyzetdal*: a költő képzeletben szülei sírjához igyekszik.
A vers hosszabb, melegebb, fájdalmasabb részét anyjához intézi a költő:

Te voltál az a fiatalasszony , aki menekült a sáriszapos réten,
mögötted meleg húst, vért, agyat, csontot követelt, ugatott
és vijjogott a háború.

...

ott vannak lányomaid,
fölemelkedik a fű,
átadod helyed az utánad jövőknek,
s te beléhátrálsz, beléiszonyodsz
a lélektelenné váló agyagba,
ahonnan visszanezel ránk.

(114)

Egy mozdulat is felidézhet egy embert: így látja újra képzeletben a költő édesapját. És
megrendülve éli át, hogy a felidézett mozdulatot a saját gesztusa hívta elő:

Jól esik emlékezni apámra,
 amint ősi szertartások élednek mozdulataiban, egyszerűen leüti az ásót,
 vagy a sapkáját keresi zsörtölődve. Én is így keresem.

Egyszóval, szinte ő lettem. Birtokba vett...

...

De hát volt, van néha így is.
 Amikor befűtve lobog a katlan,
 vagy a tördelt, száraz vesszőtől piros
 a kiskályha, és *megcsillapodik az esztendők körforgása a gyökerekben.*

(kiem. Sz.E., 144)

Az apa-fiú váltás belesimul az esztendők természeti körforgásába.

Az egyik legkedvesebb baráttól, költőtárustól is azért könnyebb a búcsúja, mert úgy érzi: megtalálja őt a természetben. Utassy József széles panteizmusát jól mutatja egész költészete: saját természetmitológiát alakított ki, így a természet Konczek számára távollétében is megjeleníti az elhunyt barátot.

...és akkora felhők szállnak a szokolyai rét fölött,
 hogy beléjük takarózhat az örült április,
 s olyan Utassy Jóska-hangulat van, mint maga az élet.

Hát ki halt meg? Ki merészel
 meghalni itt?
 Nem leszünk mi soha szomorúak, Dzsó, örökké viríts!
 Akár a tavaszi virágzás, akár a kökényvirágon habzó méhek.

(146)

Aki ennyire csak a természetben van otthon, aki ennyire csodálja élő és élettelen összetevőinek minden megnyilvánulását, hallja hangjait, lája színeit-fényeit, az rendkívül közel kerül az impresszionizmushoz. Nem mondanám ezt neo- impresszionizmusnak, mert – bár Renoir képéhez méltó verset tud írni (147), attól ő még modern költő, akit a természet csodálata vezet impresszionista eszközökhöz. Verseiben tombolnak a színek, madárzajtól

szélsüvítésig, a félelem nyüzgéséig mindent látunk és hallunk – Konczek *egy érzékeinkre ható fogalmi világot épített fel. A Színkirályok*-szonettciklus (a szonettet rendhagyó módon hosszú sorokban, rímtelenül, szabadversként írja): a színek ébresztése, életben tartása és megőrzése egy-egy szubjektív viszonyulással („szeretlek, sárga”), s úgy is beszél ehhez a színhez, mint egy szerelmeshez: „Beleölelném titkaimba méltóságodat, / és birtokolnálak, ne fogj el szavaim közül, / miként a foghatatlanok, az olvadékonnyá váló fogalmak”.(150)

A *Szürke* egy szép, terjedelmes, impresszionistákhoz illő színesztéziát kap: „Őt szólítom elsőknek. A színek pompás királyai közt a *száraz szürkét*. / A ló színéhez hasonlít. Mert ilyen árnyalatai csak annak / a megrezdülő bőrnek, hullámmozgásnak vannak, amikor / *dalokká fogannak a hangtalanság fölött úszó álm-mének, testesen és büszkén.*” (148)

Vannak szép metonímiái is ebben az impresszionista ciklusban: „Börzsönyös erdő ősz rőtjébe szöppen” – mondja a köznyelvi „őszi Börzsöny rőtje” helyett. (151)

Természet, erotika, szerelem

Ha Konczek a természet körforgásában generációk ölelkezését, egymásba öröklődését látja, hogy ne pezsdítene érzékeit minden, ami rügyet pattant, bimbót bont, termést érlel és állatot szaporít? A *nyár határozott pillanatá*-ban pontosan fogalmaz: „A látvány alatt moccan az erő, / tetten érhető, / mi szólatlan még, de mély (...) Tennivalóimhoz lélek is kerül. (...) Mindenesetre gazdagon lobog a fű...” (10) Az *Árnyék*-ciklusban kimutatható volt, hogy épít a mitologizáló-lélekelemző iskolák eredményeire, segítségükkel magyarázza a természet működését. Arról azonban még nem esett szó, hogy önnön testének férfivá érését is az internacionális erotikus virágszimbolika képeivel mutatja be. Kedélye, hangulata, szókincese is a *Fairy Spring*-et idézi (annak harmadik személyű elbeszélésével szemben első személyben szól): „vagyok én / egészen kisfiú, / s patyolat kis pöcsöm / átmelegszik,/ kicsi tökeim átmelegszenek / rózsásan bozsognak, / mint sötétvörös / pünkösdi két rózsa,/ illatosan zsbonganak./ Kinyíló bimbóm, / kicsi bimbóm, / én pünkösdi bimbócskám,/ feléd csusszanó,/ forduló, jaj, éjem,/ oldásom,/ valóm,/ éjem, / kéjem, / édes tárházam.” (21) S az egyik legszebb, legmeglepőbb kép: „Jaj, magasba dőfölt / orgonafürt a vágyam!” (160) Mindig gazdag nyelve, szókincese ezekben a leírásokban a legpompásabb. Saját bimbózó érzékiségének kiadását figyeli meg a természetben – a jó termés elősegítésére az analógiás mágia is így hat – „mag /a mélyben , / búza, búza , / búza – (...) viszel engem , / bújsz föld alá, (...) magzatos varázsom , / én jó, jó halálom, / búza, búza, / búza ...” A búzamaz a földben – Perszephoné időzése Hadész birodalmában – ezért mondja „jó halálnak” a költő (22). A földbe vetett mag búzát terem, a költő életet hordozó magja gyermeket: itt is

megteremti a generációs örök körforgást: „Kisebb fiammá lépjem át / életemet (...) Kisebb fiam, / ágamnak fia...” (23) Fontos neki a generációk következése, ezért egyre pontosabban fogalmazza meg:

hiszen szótlán szenvedéllyel
akartuk, téptük egymást,

s azt teremtjük újjá,
aki majd ugyanígy cselekedhet,
s azon fog érlelődni ő is
belső pezsdülések
és forró követelések után (39)

A Perszephoné-magot magából a földre felbocsátó – azaz megszülő - istenanya így beszéli el teherbe esését (a szöveg erősen rokonítható még a sumer-akkád termékenységi rítusok erotikus költészetével és ezen keresztül ismét Weöres költészetével):

Magamra húzlak, nyögdösődve-lökve,
akaszd belém, szépen rombolj-temess,
ekéd ünnepét, húsvét, te, a hús vétsége, üdve,
szántóvetőm légy, s évi mindenés.

...

Magvető vagy, erős vagy, nagy garral
áraszd az életet, békén haladjál,
és töltsd be örök asszonyi éhségem...
(24)

A szerelmi szimbolika másik terrénuma a víz, a halak – különösebb magyarázat nem kell hozzá, hogy a vízbe eresztett hal - képben a víz a női, a hal a férfi princípium:

Igen jó, hogy a beléd merülő idegháló
eleresztette a nehéz halat,
amit egy másik szerelemből
mentettem át, s mely..

...

a tiéd lett, te fájdalom-szemű. (38)

Rokon képi megjelenítéssel: „De én vagyok az is, aki a húsodba költözött.” (40)

Izgatón erotikus verseiben egyszerre szólnak az *Innin nászénekei*, az *Énekek Éneke*, a *magyar virágénekek* és Balassi szerelmi lírája, szimbólumait is ebből a közös világkincsből merítette:

Csípőid nehéz lakatja milyen engedelmes.
Zárj magadba engem. Akárhová húz,
súlyos arcom vonzódik kezedhez.
Földbe nem így vágynak a vasak.
Bálványfej hull így vasvirág nagy szirmaiba.

(102)

Eddigi szerelmi költészetének – és ez már mély szerelem, nemcsak erotika – betetőzése a *Hallgass rám, szerelem* című vers – jó irodalomtörténeti terminus híján – litániának nevezem (miként pl. Weöres *Salve reginá-ját*). Váltakozó hosszúságú, szabad sorokban; a hosszúversnek nem a Nagy László – Juhász Ferenc féle rokonait fogalmazza újra, inkább Füst Milán vagy az amerikai hosszúvers (Whitman, Ginsberg, Gregory Corso) folytatásaként születtek, de eltér tőlük az intonációnak a korábbi szimbolikát tovább szépítő imperatívuszaiban. Az első megszólítást a *szerelem* kapja:

Szerelem, remegő májusi fa,
minket takarj el, ujjaiddal simogass, a virágbögy ágakkal.
Iramló történésseddel ki vagy te, élénk színek gyors vándora?

(A szinesztéziára hajló, erős színek jelzi, hogy ismét beléptünk a panteizmus világába.) Majd a második versszakból a megszólított második személyű megszólítást az absztrakt érzelem megtestesüléseként a szeretett nőt kapja meg:

Mélyhegedű vagy te,
aki a szólalást kívánja?
Jaj, ha egyedül maradsz –
Ugye, a dal is te vagy?
Ugye, a játék is te vagy?

S a további megszólítások már végképp a szeretett nőhöz szólnak. (96) A szerelem végtelen hatalma bennük testesül meg: „s nincs meg nélkülünk a végtelen határ.” „Mindent mi tanítunk meg beszélni.” A vers – a világirodalomban is ritka – boldog szerelmesversek közé tartozik, magasan repül, mint azok a szárnyak, amelyek a fényt viszik:

fény hussan, mint a szárnyak,
ez a tavasz majd minket idáig eldadog.

(96-99)

Konczek számára a szerelem nagyobb, fontosabb érték, mint az élet:

Tarkóját a tenyerem alá takarom.
Szívemen fektetem sokáig.
Hogy élünk is, az semmiség.

(159)

A mindent betöltő szerelemmel szeretett asszony halála a végletes egyszerűséget hozza meg a költő számára. Rövid, megállapító mondatok, rövid, egy mondat – egy sor szerkezetben:

Arcod ablakban,
keretbe zárva,
nem jutok hozzád,
feltettek téged az idő falára,
arcom elsápad,
vacognak a rózsák.

(104)

A *Kegyelet* kis ciklus minden darabja egy-egy rög a „Volt asszony sírjába”, rövid, felzaklató, önostorozó versek.

„a tüdőd két kelyhes virág” ,
mondtam,
s most homlokomat verem a küszöbbe

de jól van, isten, jól van... (84)

S az az érzés, hogy a társ nélkül maradt közös otthon idegenné válik, mindenki számára ismerős, aki hasonló tragédián ment keresztül.

én meghaltam itt, e nyirkos könyvlapok,
a vályogszagú ház, az elérhetetlen boldogságra kiméretett pár
légköbméter
idegen otthonom konkrétsága, elgondolkodtató létállapot

(91)

A barátokhoz szóló versek intimitása, a szeretettel megrajzolt mini-portrék is a költő szétsugárzó érzelmvilágának bizonyítékai (Birtalanhoz: *A rózsabotos barát*, 133; Gyimesihez: *Száraz borokról és egyéb mámorokról*, 134)

Antaiosz megtér Gaiához

A városi léttől megundorodó, emlékeitől a lét folytatásához szükséges felejtés szabadságára vágyó költő visszaidézi gyermekkorát, moccanatlan kapaszkodásait a világban, és boldogságának igazi talaját visszakeresvén, hazatalál szülőföldjére. Magyarnándorban született, a további élethez is az erőt Magyarnándor adja. A visszaköltözés elhatározását és beteljesítését először versben írja meg, a *Hazai napok* miniatúráiban. Boldogsága kezdetben határtalan: „Foghatatlan az én kedvem, mint a napfény” - felleli régi barátait, a színeket, z illatokat, de mindenben van valami vészjósló: „nem béke van itt, / hanem a kényszer önvigasztaló nyugalma”, „ a bor vízre, az ebéd kenyérré szerényedett”, „folyton kiszakad a háború, / emléke sokáig vérzik” ; „Lehet, hogy jó volna madárrá változnom, / és csapkodnom két szárnyal, közben fél szemmel sandítanom / fel az égre , csak nem foglalta el tán / valami a Jóisten helyét?” (194-195)

A változás oly szembetűnő, hogy Konczek, csalódását leküzdve, elhatározza, hogy szociográfiát ír, *Jó napot, Magyarnándor!* címen, hogy a műfaj követelményeinek megfelelően megtartsa objektivitását, leplezze elfogultságát. Volt emberi kapcsolatainak jó részét viszontlátja, a tájat, a levegőt visszakapja, ám szociografikus szigorral közli a talált, megváltozott tényeket, amik a viszontlátás öröme ellenére elkeserítik. Egy statisztikai adat 2006-ból: a falu 1200 lakosából abban az évben 6 újszülött és 12 halott volt. A funkciók is megváltoztak: „A magyarnándori vasútállomás épülete - ki van adva lakásnak!” (212) S a hiányok, a leépülések: „A háború előtt több mint kétszáz különböző híd és hidacska vezetett

át a szlovák területre, ma számottevően csak három.” Az okot, sajnos, értjük. De még világosabbá válik a következő közlésből: „A falu a készülő, a magyarokat sújtó szlovák nyelvtörvényt nem érti, fejcsoválva fogadja.” (213) Azt is mesélik neki, hogy „1994-ben voltak nemzetközi vásárok a művelődési otthonban, amit most átépítenek. [pedig] sok cég jött el, Szlovákiából is voltak. Az üzletkötésekből származó bevételből járdát és világítást fejlesztettek. Az nagy esemény volt, több éven át.

- És most?

- Most ilyen nincsen.

Semmit se itt csinálunk.” A költő kérdez: „Mi az, ami jobb lett, vagy rosszabb tíz év alatt?

- Jobb itt semmi se lett.” (211)

A hiányok sorra kibuknak: tehén nincs, liba sincs. (198-199)

Volt Magyaránadorban valaha parasztegyetem is, öt év alatt úgy százötvenen végezték el, kaptak közhasznú ismereteket. Az egyetem megszűnt. „Eltérő politikai rendszerek is tudták aktivizálni a népet, de most?” (214) Ahogy fokozódik a bizonytalanság, veszélyben a lét, a vallás szerepe egyre nő, a vallásosak többsége katolikus. Ha máshonnan nem, hát az atyától lehet erkölcsöt tanulni. „...egy az Isten. Mindünké. Kimeríthetetlen az Úr kegyelme. Annak, aki felelősséget érez a népéért, annak tudnia kell, hogy sokféleből vagyunk összetéve. (...) Nem a rombolást kell mutatni, hanem hogy más emberek is a jót cselekedhessék szívükben – lelkükben.” (218) A költő a széles merítésű szemle után így summáz:

„Ne legyek keserű? A rendszerváltás igazi vesztesei a gyerekek. (...) A Magyar Háztartási Panel szerint a hazai félmillió roma a legszegényebb.” (220)

A szülőföldjére, szülőanyjához, Gaiához hazatántorgott Antaiosz új élményei miatt ismét öklöt lát a térképen, szülőfaluja földjén. Ismét hadakoznia kell. Népeért, földjéért. Ahogyan egyszer idézte: „A néppel tűzön, vízen át!” Nem áll ő perben Petőfi programjával. Csak másképpen akarja megvalósítani. Írni akar: személyesen, küldetésesen, népeért haragvón. Azt írtam: Konczek modern költő. A magyar irodalomtudomány szándékosan körvonalazatlan, agnosztikus álláspontja miatt éppen ezek miatt – személyesség, küldetésesség, a népeért való megszólalás – korszerűtlen, elavult. Bízom benne, hogy egy megújított tudományos – és valóban tudományos, nem kiváltságosoknak szóló hermetikus – szemléletben elismerik korszerűségét, felismerik költészetének hatásos, felrázó erejét.